

УДК 378.112.2 «1927-1930» Ольвія

СТВОРЕННЯ НАУКОВОЇ РАДИ В ОЛЬВІЙСЬКІЙ ЕКСПЕДИЦІЇ (1927-1930 рр.)**Олександр Каряка**Інститут археології НАН України
Україна, 04210, м. Київ, просп. Героїв Сталінграду, 12
e-mail: akarjaka@mail.ru

Історія археологічних досліджень на території України міжвоєнного періоду через низку різноманітних причин вивчена нерівномірно. Часи соціально-політичних перетворень після бурхливих подій під час революції та Громадянської війни вимагали суттєвої перебудови принципів організації польових досліджень, що з часом стало основою феномену радянської науки. Численні публікації того часу обмежувались головним чином висвітленням здобутого археологічного матеріалу та його інтерпретації, як правило повністю залишаючи поза межами уваги сам процес розгортання досліджень, та спроб розв'язання пов'язаних з цим проблем різних рівнів. Недостатність висвітлення цих процесів та пошуки основ утворення радянських принципів управління у науковій сфері слугували виникненню підвищеного інтересу до питань цього кола в останні роки [1].

У вітчизняній історіографічній літературі існують численні згадки про діяльність наукової ради на чолі Ольвійської експедиції, який охоплює період з 1927 по 1930 рр., безпосередньо після розгортання успішних розкопок професора Б.В. Фармаковського [2]. Зараз фактично відсутні спеціальні дослідження, присвячені спробі утворення колективного органу управління окремою експедицією. Отже, головною метою даної роботи є висвітлення подій, пов'язаних з процесом виникнення тимчасової наукової ради як керівного органу Ольвійської експедиції й умов та обставин, що передували її створенню.

Очевидно, завдяки зусиллям професора М.О. Макаренка та базуючись на його досвіді відвідання розкопок в Ольвії 1926 р. [3] вже 7 березня 1927 р. від Археологічного комітету до Укрнауки було надіслано листа з розгорнутими вимогами стосовно упорядкування організації роботи Ольвійської експедиції [4]. У цьому листі саму Ольвію визначали як пам'ятку світового значення, але відштовхуючись від того факту, що організація досліджень її переходить до Укрнауки, Археологічний комітет при ВУАН вважає за необхідне

внести певні пропозиції щодо подальшого розвитку цієї справи. Так, «щоб уникнути всяких можливих непорозумінь» відстоювалась точка зору, відповідно до якої «вся справа Ольвійських розкопок має бути зосереджена в руках Укрнауки та її наукового органу в царині вивчення історії матеріальної культури – УАКу». Цікаво, що тут Археологічний комітет не підкреслює свою підпорядкованість Академії наук, що, як правило, робилось в аналогічних листах. Для подальшого вдосконалення досліджень в Ольвії було запропоновано затвердити те, що Укрнаука є головним джерелом фінансування цих розкопок – щоб мати повне право на отримані матеріали досліджень. При цьому, інші організації можуть бути допущені до фінансування ольвійських розкопок тільки «виключно із спеціальною метою» – на виготовлення відбитків з експедиційних негативів і створення інших копій («взагалі тільки на ті матеріали, які потрібні для опрацювання здобутків») [5]. При цьому, якщо будь-яка інша організація мала бажання приймати участь у розкопках Ольвії «власним коштом», про це слід було заздалегідь повідомити владні органи та рішення стосовно її участі мало бути прийняте спільно з Археологічним комітетом: «У разі пропозиції з боку якоїсь наукової інституції Союзу, чи закордону, взяти участь в Ольвійських розкопках власними коштами, то таку пропозицію має бути обмірковано і прийнято з певними умовами, які затвердить Укрнаука після відповідного розгляду пактів УАКу» [6].

Піклуючись про інтереси розвитку української національної науки, Археологічний комітет вважав за свій обов'язок «допомогти проф. Б.В. Фармаковському продовжувати у ближчих роках його Ольвійські дослідження», але при цьому досліднику було запропоновано «загальне керівництво», під час якого мав бути присутній постійний представник з боку українських дослідників: «Отже, керівництво проф. Б.В. Фармаковського не повинно зменшувати престижу Укрнауки та УАКу, а тому, відповідно до представлення УАКу, Укрнаука

затверджує його представника на Ольвійських розкопках, який є заступник керівничого з усіма відповідними правами» [7]. Серед функцій цього представника окрім заступництва у керуванні роботою експедиції значились також розробка плану досліджень, узгодження робіт по графічній фіксації матеріалів розкопок. Ключовим у позиції українського боку було фінансове питання: «Цілком зрозуміло, що кошти, відпущені на дослід, витрачаються тільки в порозумінні з представником УАКу-України» [8].

Крім цього, пам'ятаючи досвід попередніх років, Укрнаука мала зобов'язати Б.В. Фармаковського набирати основний склад співробітників експедиції з українських фахівців, обмежуючи участь співробітників РАІМК невеликою кількістю найбільш необхідних для роботи експедиції представників: «Цілком зрозуміло, що участь декількох фахівців з числа співробітників проф. Б.В. Фармаковського доцільна і бажана (...) На думку УАКу з боку проф. Фармаковського було б доцільно висунути фахівців класичної кераміки, античної культури та епіграфіки.» [8]. Весь інший склад робітників експедиції мав складатись з представників українських дослідників – в першу чергу з УАКу та Миколаївського і Одеського музеїв («найближчий до місця розкопок»).

В якості чергових завдань у найближчій роботі Ольвійської експедиції Археологічний комітет зокрема наголошував, що окрім грошей на дослідження пам'ятки, слід також у кошторисі передбачати і витрати на консервацію винайдених архітектурних залишків («упорядкування розкритих під час дослідів пам'яток»), а також окрім традиційної практики спрямованості археологічних досліджень на розв'язання окремих вузьких наукових тем «приступити до планово-систематичного дослідження території» [9]. Засновуючись на цьому, київські дослідники вимагали від Укрнауки зобов'язати Б.В. Фармаковського надати на їх розгляд «загальний перспективний план дослідів на майбутні роки». Між іншим знов нагадувалось про необхідність надіслання з Ленінграду топографічного плану Ольвії, на який вони вже давно чекають.

У листі також суворо наголошувалось, що всі речі, знайдені під час розкопок в Ольвії, мають бути передані на зберігання в один з українських музеїв (у даному випадку розумілись Одеський або Миколаївський), але паралельно з цим, безперечно, базуючись на

досвіді попереднього року, Археологічний комітет наполягав на тому, щоб окрім знахідок також і вся наукова інформація, документація та «графічна і фотофіксація», здобуті в ході роботи Ольвійської експедиції, залишались в межах України й слугували на користь українським дослідникам: «УАК вважає за свій обов'язок ще раз і рішуче обстоювати свій погляд, що всі негативи без винятку, не зважаючи на те, на чий кошти їх було виготовлено, всі кресленики, обмірні плани і т. ін. без оговорочно залишаються на Україні і передаються до тої інституції, в яку визначить Укрнаука на підставі відповідної пропозиції УАКу» [10].

Даний лист було завершено у цілому позитивною загальною фразою піклування про розвиток української національної науки, яка, звичайно, вимагала відстоювання власних інтересів: «Лише виконання отсих основних вимог від Експедиції, організованої коштом Укрнауки, може поставити справу на нормальний шлях і справді гарантувати інтереси української науки у вивченні одної з цікавіших пам'яток нашої минувшини» [11].

Отже, завдяки аналізу описаного листа від ВУАКу до Укрнауки бачимо, що вже на початку весни 1927 р., як і раніше [12], представники Археологічного комітету неухильно продовжували лінію відстоювання інтересів розвитку саме української науки, випрацювали чітку позицію та план дій стосовно її реалізації. Але, перш за все, ця позиція свідомо йшла на протиріччя з інтересами представників російських дослідників і передбачала суттєве обмеження прав і можливостей головного керівника експедиції, а саме проф. Б.В. Фармаковського (як представника російської науки), у справі організації робіт, залучення персоналу, та, найголовніше – володіння фінансами та матеріалами і науковими здобутками з ольвійських розкопок.

Очевидно, що владний орган Укрнаука не поспішав з відповіддю на вимоги від Археологічного комітету, бо представникам Академії наук доводилось письмово нагадувати про необхідність вирішення поставлених питань у справі організації робіт Ольвійської експедиції (як, наприклад, лист від 23 травня [13]).

Урешті-решт, 21 червня з Укрнауки було надіслано листа, в якому досить стисло було сказано про призначення керівником Ольвійської експедиції проф. Б.В. Фармаковського, а його заступником і помічником проф. С.С. Дложевського – директора Одеського історико-археологічного музею, який неодноразово

разово був представником Народного комісаріату освіти на розкопках в Ольвії:

«НКОсвіти сповіщає Вас, що керівником розкопок (О)львії призначається проф. Б.В. ФАРМАКОВСЬКИЙ з дорученням йому ввести до складу експедиції на кошти, що відпущено Укрнаукою, переважно українських археологів і аспірантів археології, в погодженні з УАК'ом та музеями Одеським, Миколаївським та Херсонським.

Представником НКОсвіти і замісником керівника експедиції призначається проф. С.С. ДЛОЖЕВСЬКИЙ...» [14].

Між іншим, у кінці даного листа зазначалось «НКОсвіти просить УАК усунути можливість непорозумінь, як це трапилося торік» [15]. Бачимо, що Укрнаука йшла на певні поступки стосовно вимог представників Академії наук, погоджуючись з необхідністю поповнення основного складу експедиції з представників України, але основна маса питань, що вимагали вирішення, залишались поза увагою цього документу.

Для складання кошторису майбутньої експедиції до Ленінграду було надіслано чіткий список представників Києва, яких було вирішено відрядити на розкопки до Ольвії:

«ТЕЛЕГРАМА.

Ленінград Мраморный Дворец Фармаковскому

В Ольвию командируется представитель Комитета член Комитета Макаренко, фотограф Павлов аспиранты Венгржиновская, Магура, практиканты Головинская, Белоцерковская» [16].

Але ВУАК, як буде видно далі, залишився незадоволеним зрушеннями, які пропонувала Укрнаука і через тиждень 27 червня 1927 р. у відповіді на вищезазначений лист досить жорстко висловив свою незгоду стосовно призначення заступником керівника Ольвійської експедиції професора С.С. Дложевського: «Український Археологічний Комітет при ВУАН, беручи на увагу всевітнє наукове значення колишньої грецької колонії на території України – Ольвії і велику наукову вагу археологічних дослідів так самого города як і його некрополя, вважає за свій обов'язок заявити, що заступником чи замісником завідувача археологічних праць в Ольвії та його некрополі може бути лише фахівець археолог практик, авторитетність якого стверджують органи Академії Наук.

Проте без висновку Археологічного Комітету, без згоди Академії Наук, таким заступником призначено фахівця мовознавця проф. Дложевського, якого Археологічний Комітет високо поважає як мовознавця і не може визнати як археолога.

Український Археологічний Комітет вважає за свій обов'язок зробити цю заяву й звертається до Укрнауки з проханням призначити на заступника у справі дослідів Ольвії та його некрополя фахівця за згодою УАКу» [17].

На початку липня Археологічний комітет знов нагадує Укрнауці про необхідність вирішення певного кола питань стосовно організації роботи Ольвійської експедиції [18], у результаті чого 13 липня відбулось засідання Президії Укрнауки, яке видало постанову що до Ольвійської експедиції (прот. № 36, § 35), де підтверджувались вказані вище кандидатури керівного складу експедиції, бюджет і склад членів, що туди мали бути відряджені за рахунок державних коштів [19]. Окремим пунктом цієї постанови було зазначено: «Вважати ці розпорядження на цей рік остаточними» [20].

Додатково до цього 19 липня з Укрнауки до Києва було надіслано листа, де чітко вказано загальну суму кошторису експедиції й описано кому та скільки грошей Б.В. Фармаковський має сплачувати за роботу, та навіть собі особисто, як керівнику експедиції:

«Укрнаука надсилає при цьому постанову Малої Президії Укрнауки з 13.VII.1927 р. (прот. № 36 § 35) про Ольвійську експедицію 1927 р. з визначенням, що загальна сума кошторису затверджена у 3500 крб., при чому зарплатня розрахована в такий спосіб: зав. експед. проф. Фармаковському – 120 крб., помзав. предст. Укрнауки проф. Дложевському – 100 крб., замзав. по адм.-госп. част. проф. Каминському – 100 крб., уповноваженому УАН'ом Макаренко – 100 крб., архитктору Бакланову – 84 крб., пом. архит. Бондаренко – 50 крб., фотографу Чистякову – 47 крб., аспірантам Венгржиновській, Магурі та практикантам Головинській, Білоцерківській по 30 крб. кожному, співр. Херс. муз. Крисину – 36 крб., вчен. охор. Одес. муз. проф. Болтенко 84 крб., співр. Одес. муз. Оксман, Пору-Леонович і співр. Микол. музею Кузнецову по 36 крб. кожному; разом 1009 крб. Решта затверджується за Вашими обрахунками» [21].

Таким чином, маємо підсумувати, що згідно з документальним свідченням на момент початку розкопального сезону 1927 р. в Ольвії за вимогами керівництва ВУАКу, які він про-

голошував перед Укрнаукою, як владним органом, що фінансував розкопки, роль Б.В. Фармаковського, як керівника експедиції, мала залишитись чисто номінальною. Його повністю обмежують в адміністративній і фінансовій діяльності та ставлять під контроль представників України, а також фактично забороняють привозити з собою з Ленінграду переважну більшість «своїх» людей.

За раніш обговореною домовленістю з Б.В. Фармаковським початок робіт експедиції 1927 р. було заплановано на 15 липня [22], але пізніше дату було перенесено на 1 серпня. На цей час було призначено збір основної частини співробітників, які мали приїхати до Одеси. За ствердженням С.С. Дложевського у його попередньому звіті про роботу експедиції, туди приїхали з Ленінграду М.Б. Бакланов, К.І. Бондаренко, О.М. Зограф, О.Г. Котова. З Москви – В.Д. Блаватський і М.М. Кобиліна. Також приїхали і студенти-практиканти з Ленінградського університету. Але, вже перед цим, 30 липня, С.С. Дложевським, як заступником керівника експедиції, була «одержана приватна інформація», що професор Б.В. Фармаковський несподівано захворів «під час його подорожі до Ольбії» та не може приїхати для розгортання роботи експедиції.

На той момент ще не було відомо як довго затягнеться хвороба керівника і постало питання що робити у цій ситуації. Для вирішення цього С.С. Дложевський надіслав до Народного комісаріату освіти телеграму та лист де пропонував: «з огляду на відповідальність археологічних досліджень в Ольбії і організаційну складність експедиції», – створити тимчасову наукову раду, для керівництва експедицією, «до відновлення здоров'я Б.В. Фармаковського». Їм було запропоновано такий склад наукової ради: С.С. Дложевський (заступник керівника експедиції), Ф.Т. Камінський (директор Миколаївського Археологічного Музею – заступник керівника експедиції по адміністративній частині), М.Б. Бакланов¹ (архітектор, член РАІМК), І.І. Мещанінов («вчений співробітник» РАІМК), М.О. Макаренко (член ВУАКу), проф. М.Ф. Болтенко («вчений охоронич Одеського Археологічного Музею») [22].

В очікуванні рішення від вищої інстанції наявний склад співробітників, що зібрались в Одесі, 2 серпня вирушили в Ольвію «аби там

чекати дальших інструкцій Укрнауки». У той же час туди прибувають і Ф.Т. Камінський з Л.С. Кузнецовим (вчений співробітник Миколаївського музею) з Николаєва. Загалом, згідно звіту С.С. Дложевського, на початок серпня в Ольвії зібралось сімнадцять співробітників.

Початковий етап проходив традиційно. По-перше співробітники оглянули територію та стан Ольвійського заповідника. Також приступили «до підготовчих що до наступних розкопок праць – улаштування розкопочного інвентарю, обмір та нівелювання місцевості, що передбачалося для дослідження» [24].

4 серпня (в оригіналі – «вересня» – очевидно помилка) до Ольвійської експедиції з НКО телеграфом надійшло повідомлення, що з огляду на хворобу Б.В. Фармаковського, початок робіт слід перенести на початок вересня [25]. Звісно, це було всупереч об'єктивній ситуації, що склалася, і С.С. Дложевський надсилав до Укрнауки телеграфом відповідь, що склад співробітників експедиції вже зібраний і готовий розпочати роботу, а перенесення робіт на місяць ставило під загрозу польовий сезон цього року загалом.

«У згоді з наявним складом експедиції заст. керівника експедиції С.С. ДЛОЖЕВСЬКИЙ телеграфно і додатково листом до Н.К.О. України з'ясував: 1) що коли перенести розкопки на вересень, то вони фактично не відбудуться так через неможливість зібрати знову відповідні наукові сили, які зараз вже зібралися, як частково і через кліматичні умови Ольбії, 2) що навіть наявний в той час склад учасників експедиції є спроможний розгорнути працю до відновлення здоров'я Б.В. ФАРМАКОВСЬКОГО...» [26].

У відповіді на телеграму С.С. Дложевського Укрнаука того ж дня дала згоду продовжувати розпочату працю та проводити розкопки до приїзду Б.В. Фармаковського під керуванням тимчасової наукової ради у вище поданому складі [27]. Власне, саме цей день – 4 серпня – С.С. Дложевський і вважав офіційною датою початку експедиції.

Однак, В.А. Папановою, у результаті досліджень матеріалів архіву ІМК РАН, було з'ясовано, що описана у короткому звіті С.С. Дложевського ситуація децю не відповідала дійсності – на момент його переписки з Укрнаукою весь ленінградський склад експедиції ще не приїхав і у своєму листі керівник дав невірну інформацію. До того ж, про хворобу Б.В. Фармаковського співробітники експедиції були проінформовані лише після

¹ Цікаво що згідно з біографічними даними він офіційно ще не був членом РАІМК [23] і на додаток вважався фахівцем у середньовічній архітектурі Кавказу, Криму та Середньої Азії.

отримання дозволу на проведення робіт з НКО та створення тимчасової наукової ради з самим С.С. Дложевським на чолі [28].

Для роботи експедиції того року Укрнаукою було виділено 3500 карбованців і, коли стало відомо про хворобу Б.В. Фармаковського, ці кошти було переадресовано на Ф.Т. Камінського, як заступника керівника експедиції по адміністративній частині.

Власне, самі розкопки було розпочато 7 серпня «під керівництвом наявного в той час складу тимчасової наукової ради» – С.С. Дложевського, Ф.Т. Камінського та М.Б. Бакланова. 22 серпня до роботи наукової ради приєднався І.І. Мещанінов, причому С.С. Дложевський у своєму попередньому звіті вказує, що він був «відрадженим до участі в раді Академією Історії Матеріальної Культури» [29].

На даний момент важко сказати чи мав аналогічні джерела «приватної інформації» Археологічний комітет які мав професор С.С. Дложевський і чи знав він про хворобу та затримки Б.В. Фармаковського, але одночасно з описаними подіями представники Академії наук змушені були надіслати до Харкова прямого листа, де в ультимативній формі стверджувалось: «Археологічний комітет при УАН тричі звертався до Укрнауки у справі Ольвійських розкопів з приводу порушення його прав та інтересів української науки з такими вимогами ...(далі слідує стислий перелік вимог від ВУАКу)... Зважаючи на це Український Археологічний Комітет при УАН вважає за неможливе брати участь у досліджуванні Ольбії та її Некрополя до того часу, поки справа піде шляхом, що відповідатиме усім цим вимогам, на користь розвитку української науки, на користь освіти нашої молоді, на збільшення наших наукових сил» [30].

На додаток до цього С.С. Дложевський, вже від імені наукової ради, сповістив ВУАК про початок робіт Ольвійської експедиції лише 8 серпня – коли фактично роботи вже було розпочато, а основний склад працівників з Ленінграду та Москви вже прибув на місце, а питання керівництва експедицією було вирішено і підтримано владними органами [31]. Це визвало нову хвилю «нагадування» Археологічним комітетом Укрнауці про категоричну необхідність змінювати принципи організації роботи Ольвійської експедиції з надси- ланням знову попередніх листів з переліком вимог [32]. Отже бачимо, що ВУАК все ж таки чекав на позитивне вирішення цієї ситуації, а до самої ж експедиції у відповідь 11 серпня

прямо було сказано: «Український Археологічний Комітет при УАН з огляду на невиконання вимог Комітету в справі дослідів Ольбії примушений до в'яснення справ утриматись від відрадження свого представника на досліді Ольбії» [33].

У своєму короткому звіті С.С. Дложевський стверджує, що рішення стосовно створення наукової ради для керівництва роботою Ольвійською експедицією та початок робіт під її керівництвом остаточно було прийняте в НКО через «кілька днів» [34], але, згідно з документами Наукового архіву Інституту археології НАНУ, перша звістка про хворобу Б.В. Фармаковського офіційно з Харкова у Київ «негайно» надійшла лише 20 серпня:

«Укрнаука сповіщає, що через несподівану хворобу проф. Б.В. ФАРМАКОВСЬКИЙ неспроможний в цьому році безпосередньо керувати археологічною експедицією в Ольвію.

Тому Укрнаука доручила перевести розкопки в цьому році за планами Б.В. ФАРМАКОВСЬКОГО тимчасовій Науковій раді експедиції в складі: проф. ДЛОЖЕВСЬКИЙ С.С. /голова Ради/, М.С. МАКАРЕНКО /представник ВУАК/, КАМИНСЬКИЙ Ф.Г. /замісн. голови по господ. частині/, БОЛТЕНКО М.Ф., БАКЛАНОВ, МЕЩАНИНОВ.

Отже, Укрнаука прохає командирувати Вашого представника і тих практикантів, що призначено за списком особистого складу ольвійської експедиції, що затвердив НКО УСРР» [35].

Вказане С.С. Дложевським розпорядження № 46265/ар9 про початок роботи під керівництвом наукової ради надійшло до Києва лише 22 серпня 1927 р. [36] – тобто, майже через два тижні після фактичного початку розкопок цього року в Ольвії і більш ніж через три тижні після отримання інформації про хворобу та затримки Б.В. Фармаковського власне у середині строку розкопок цієї експедиції.

Отже бачимо, що Археологічний комітет був просто поставлений перед фактом про ситуацію з розгортанням роботи Ольвійської експедиції та про створення тимчасової наукової ради під керівництвом директора Одеського історико-археологічного музею професора С.С. Дложевського.

Загалом роботи цього року розгортались важко – не вистачало фахівців, досвіду роботи та злагоженості у керівництві. «Без Б.В. Фармаковського дело налаживается очень туго и чувствуется наша слабость... надежда сейчас только на Болтенко и Макаренко... и

ленінградці спасли бы положение» свідчить один зі співробітників експедиції [37].

Але, оскільки не були вирішені основні питання стосовно роботи Ольвійської експедиції, основні представники українського Археологічного комітету М.О.Макаренко та М.Ф.Болтенко не стали приймати участь у цих розкопках. Згідно з документами Наукового архіву, вони туди взагалі не виїжджали, а С.С.Дложевський у своєму короткому звіті писав: «Два останні з призначених Укрнаукою членів тимчасової наукової ради М.О.МАКАРЕНКО і М.Ф.БОЛТЕНКО до Ольвії не прибули і своїх прав як членів наукової ради не використали» [38]. Цілком очевидним постає припущення, що вони просто не хотіли працювати під керівництвом С.С.Дложевського, який мав близькі контакти з владними установами (у першу чергу з самою Укрнаукою й особисто з тодішнім заступником наркому освіти та головою Укрнауки Я.П.Ряппо) і був «протеже» Б.В.Фармаковського [39]. Але, з точки зору київських дослідників, він не був фаховим археологом, про що свідчать прямі вимоги від Археологічного комітету відсторонити проф. С.С.Дложевського від представництва (та керівництва) в Ольвійській експедиції (див. вище).

Одночасно з цим В.А.Папановою в архіві ІМКУ було знайдено свідчення, що вони на розкопки в Ольвію того року все ж таки прийшли, але покинули експедицію наступного дня, не бажаючи приймати участь у роботах. М.Ф.Болтенко чітко висловив свою позицію та ставлення до новоствореного керівного органу: «...считаю полным абсурдом коллективное управление раскопками, притом коллегией из не специалистов» [40]. На додаток, М.О.Макаренко взагалі вважав продовжувати розкопки в Ольвії без присутності Б.В.Фармаковського неприйнятним, «за которым оставалось авторское право на публикацию всего ольвийского материала» [41].

Отже, на тлі таких подій та офіційної переписки, проводити свою роботу Ольвійська експедиція у 1927 р. – з суттєво оновленим складом переважної більшості співробітників і без найбільш досвідчених дослідників, професорів Б.В.Фармаковського від ІМК (Ленінград) і М.О.Макаренка від ВУАК (Київ) і М.Ф.Болтенка (Одеса), на чолі з директором Одеського історико-археологічного музею професором С.С.Дложевським. У цих умовах створення наукової ради для керівництва роботою Ольвійською експедицією було вимушеним кроком і певним компромісом між рі-

зними установами й окремими дослідниками, зацікавленими у результатах її роботи.

У результаті робіт сезону 1927 р. в Ольвії ще більше були поглиблені накопичені на той час протиріччя різних рівнів між Б.В.Фармаковським, Укрнаукою, Археологічним комітетом при ВУАН, місцевими музеями та їх окремими представниками. Здавалося б, такий клубок протиріч вимагав якогось рішучого розв'язання, але фактично цього не сталося. У наступному – 1928 році – Б.В.Фармаковський помер до початку роботи Ольвійської експедиції [42]. Через це діяльність наукової ради по керівництву експедицією було продовжено, але, одночасно з цим, М.О.Макаренко офіційно до Ольвії більше не приїжджає.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Каряка О.В. До історії практики організації робіт Ольвійської археологічної експедиції у 30-ті роки ХХ ст. / О.В.Каряка // І міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 26 лютого 2014 року, м. Київ. – К., 2014. – С. 36-37; Каряка О.В. До історії організації робіт Ольвійської археологічної експедиції у 1930 р. / О.В.Каряка // Археологія і давня історія України. OLBIO. In Memoriam V.V.Krapivina. – Вип. 1 (14). – К., 2015. – С. 190-199; Академическая археология на берегах Невы (от РАИМК до ИИМК РАН, 1919-2014 гг.). – СПб., 2013. – 416 с., 88 ил.
2. порівн.: Карасев А.Н., Леви Е.И. Исследования Ольвии после Б.В.Фармаковского (1927-1970 гг.) / А.Н.Карасев, Е.И.Леви // Художественная культура и археология античного мира. – М., 1976. – С. 22; Славин Л.М. Основные этапы изучения Ольвии / Л.М.Славин // Записки Одесского Археологического Общества. – Т. I (34). – Одесса, 1960. – С. 54; Крыжицкий С.Д. Ольвия. Историографическое исследование архитектурно-строительных комплексов / С.Д.Крыжицкий. – К., 1985. – С. 26-27.
3. Каряка О.В. М.О.Макаренко та перші спроби перетворень в Ольвійській експедиції / О.В.Каряка // Науковий вісник Національного музею історії України. Зб. наук. пр.: у двох частинах. Вип. 1. Ч. I. – К., 2016. – С. 235-239.
4. Науковий архів Інституту археології НАНУ (далі – НА ІА НАНУ), ф.ВУАК, спр.263, арк.150-152.
5. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.150.
6. Там само.
7. Там само.
8. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.151.
9. Там само.
10. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.152.
11. Там само.
12. Каряка О.В. Діяльність Всеукраїнського археологічного комітету з організації робіт Ольвійської експедиції за часів Бориса Володимировича Фармаковського / О.В.Каряка // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2015. – Вип. 19. – С. 295-306; Каряка О.В. М.О.Макаренко та перші спроби перетворень в Ольвійській експедиції. – С. 235-239.
13. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.161.
14. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.168.
15. Там само.
16. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр. 263, арк.170.

17. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.167.
 18. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.171.
 19. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.173.
 20. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.173.
 21. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.172.
 22. Фармаковская Т.И. Борис Владимирович Фармаковский / Т.И. Фармаковская. – К., 1988. – С. 187-188.
 23. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.205.
 24. Академическая археология на берегах Невы (от РАИМК до ИИМК РАН, 1919-2014 гг.). – СПб., 2013. – С. 330.
 25. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр. 263, арк.205.
 26. Там само.
 27. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.206.
 28. Там само.
 29. Папанова В.А. Из истории исследования Ольвии / В.А. Папанова // Некрополь Ольвии (история исследования, итоги раскопок). Сборник статей. – Бердянск, 1993. – С. 20-21.
 30. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.206.
 31. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.182.
 32. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.183.
 33. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.174, 175-177, 179.
 34. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.184.
 35. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.206.
 36. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.186.
 37. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.187.
 38. Папанова В.А. Из истории исследования Ольвии. – С. 21.
 39. НА ІА НАНУ, ф.ВУАК, спр.263, арк.206.
 40. Фармаковская Т.И. Борис Владимирович Фармаковский. – С. 187-188.
 41. Папанова В.А. Из истории исследования Ольвии. – С. 21; Папанова В.А. Урочище Сто Могил (некрополь Ольвии Понтийской) / В.А. Папанова. – К., 2006. – С. 21.
 42. Папанова В.А. Из истории исследования Ольвии. – С. 15-24; Папанова В.А. Урочище Сто Могил... – 278 с.
 43. Фармаковская Т.И. Борис Владимирович Фармаковский. – С. 190.

Каряка Олександр Створення наукової ради в Ольвійській експедиції (1927-1930 рр.)

Стаття присвячена розв'язанню низки проблемних питань, пов'язаних з процесом організації Тимчасової наукової ради у керівництві Ольвійської експедиції у 1927 р. та висвітленню перших кроків її діяльності. Особлива увага приділена передумовам та обставинам, що призвели до створення колективного керівного органу та ролі окремих особистостей та інституцій у цьому процесі. Вирішення поставленого кола питань здійснено на основі великої кількості архівних матеріалів, головним чином, Наукового архіву ІА НАНУ, а також різноманітних опублікованих даних. Матеріал демонструє існування численних протиріч різного рівня між владними інституціями того часу (головним чином, ВУАК та Укрнауки) та їх окремими представниками. Неможливість їх послідовного та принципового вирішення закономірно призвело до створення колективного органу – наукової ради для керівництва Ольвійською експедицією.

Ключові слова: історія археології, антикознавство, Ольвія Понтійська, наукова рада, колективне керівництво

Каряка Александр Создание ученого совета в Ольвийской экспедиции (1927-1930 гг.)

Статья посвящена решению ряда проблемных вопросов, связанных с процессом организации временного научного совета в руководстве Ольвийской экспедиции в 1927 г. и первых шагов его деятельности. Особое внимание уделено предпосылкам и обстоятельствам, которые привели к созданию коллективного органа руководства и роли отдельных личностей и институций в этом процессе. Решение поставленного круга вопросов осуществлено на основе значительного количества архивных материалов, главным образом, Научного архива ИА НАНУ, а также различных опубликованных данных. Освещенный материал демонстрирует существование многочисленных противоречий разного уровня между управленческими институциями того времени (главным образом, ВУАК и Укрнаука) и их отдельными представителями. Невозможность последовательного и принципиального их решения закономерно привело к созданию коллективного органа – научного совета – для руководства Ольвийской экспедицией.

Ключевые слова: история археологии, антиковедение, Ольвия Понтийская, научный совет, коллективное руководство

Karyaka Alexander Creation of the Academic Council in Olbia expedition (1927-1930)

This article is devoted to the line of problem questions bounder with the process of organization and first steps of activity of temporary scientific council in the management of Olbian expedition in 1927. Special attention is devoted to the preconditions and circumstances which led to creating of collective council of management and to the role of some persons and institutions in this process. The solution of this circle of questions is based on the significant number of archival documents, mainly of Scientific archives of IA NASU, different published data. Mentioned materials are evidence of existence of numerous different level contradictions between government institutions of that time (mainly VUAK and Ukrnauka) and some of their persons. The impossibility of their principal and logical solution naturally led to the creating of collective body – scientific council – for the management of Olbian expedition.

Key words: history of archaeology, classical investigations, Olbia Pontika, scientific council, collective management

Рецензенти:

Гаврилюк Н.О., д.і.н., ст. наук співр.

Смирнов І.О., к.і.н., доцент

Надійшла до редакції 01.09.2016 р.